

Skanderbeg, Albaniens nationalhelt (1405-68) med gedehoved på hjelmen, skuer ud over pladsen af samme navn. Monumentet blev rejst i 1968 på 500 års dagen for hans død. Hans udsyn er blevet noget begrænset de senere år på grund af de mange skyskrabere, der skyder op i bymidten.

Tirana - en by i forvandling

Den albanske hovedstad Tirana er under forvandling mens den kommunistiske fortid hviler i bunkere dybt under jorden

TEKST OG FOTO: HENRIK KØHLER
redaktion@midtjyllandsavis.dk

Vi er på vej mod Albaniens hovedstad Tirana med Aldi, vores hotelvært fra de seneste tre dage i provinsbyen Berat i det centrale Albanien. Vi - to voksne og to børn - kører i hans mindst 25 år gamle Mercedes.

Vi er blevet så komfortable, at vi har accepteret hans tilbud om at blive kørt de godt 100 km for et overskueligt beløb, frem for en strabadserende bustur. Vi har lejet en stor lejlighed med to sove- og badeværelser et stenkast fra byens centrale plads, Skanderbeg Pladsen.

- Det er den italienske mafia, der

bygger, siger Aldi, da vi bemærker de mange gigantiske højhuse, der er under opførsel i centrum.

Undervejs i bilen har vi talt om løst og fast og om den svære situation for pensionister der skal klare sig for 100.- euro i pension om måneden. For mange dækker det kun udgifterne til medicin. Man møder jævnligt gamle mennesker, der på gaden sælger solsikkekerne i små papirhylstre. Det kan ikke indbringe mange kroner om ugen og minder om formaliseret tiggeri.

Hjælp er nødvendig

For ældre og gamle er det essentielt at kunne få supplerende økonomisk hjælp af sine børn. For en ansat i for eksempel et supermarked er månedslønnen blot 15 – 1800.- kr. om måneden, fortæller vores chauffør. Prisen på diesel og benzin er som i Danmark, og prisen på mange dagligvarer ligger på 90 procent af dansk niveau. Imponerende at folk kan få det til at hænge sammen økonomisk. Det kan de så heller ikke for ifølge officielle tal fra 2019 har hele 36 procent

af albanerne valgt at bosætte sig i udlandet.

Lejligheden på 11. etage har en fremragende udsigt over byen. Den er malet i heftige blå, røde og grønne farver, tilsyneladende med en tapetkost, for der er sjasket 2-3 cm. ud på samtlige dør- og fodpaneler og stuk. Der er en fin altan og et Mona Lisa maleri, som vi dog vurderer til ikke at være 100 procent originalt.

Fantastisk kablebane

Dagen derpå tager vi den lokale bybus ud til en af de oplevelser, man ikke må gå glip af i Tirana, nemlig den østrigsk byggede kablebane Dajti Ekspres, der fører op til det 1613 meter høje Mt. Dajti. Pris: 60.- kr. t/r.

Det må være en formue for almindelige albanere. Turen i kablebanen er uden sidestykke den længste, vi har oplevet. Når man tror, man er i mål, er det blot endnu en lille bjergkam, som man har passeret, medens Tirana langsomt fortoner sig i det fjerne. Banen slutter i 1050 meters højde ved et futuristisk hotel.

Området er et populært weekendudflugtsmål for hovedstadens indbyggere. Der er en restaurant med udsigt, men mange lokale medbringer selv madkurven, når det er højsæson. Det er det ikke i oktober. Det er dog stadig muligt at få en tur til hest, køre på nogle små åbne benzindrevne boogie-biler eller at skyde efter balloner med slidte luftgeværer. Nogle hundrede meter herfra inde i skoven kan man også spille minigolf eller lege Tarzan på en klatrebane. De spiller noget frygteligt høj og technoagtigt musik derovrefra, så alene af den grund vælger vores børn det fra.

Ruineret bygning

Ved skovbrynet øverst i terrænet ligger en stor ruineret gulmalet bygning uden vinduespartier, der har fungeret som feriekoloni for ungdommen under kommunistregimet. Et stort hvidt relief på bygningens forside viser en stolt dreng med tørklæde om halsen, der knejser med nakken, medens han blæser i et signalhorn med et blafrende flag som baggrund. Bag bygningen påbegynder

fruen og sønnen på 15 år en vandretur ad en sti, der fører op af det stejle skovdækkede bjerg.

Dækningen på telefonerne funker ikke rigtigt, så vi aftaler, at en halv times tid kan vi godt få til at gå, medens de to andre leger bjergbestigere. I mellemtiden går vi ind i den tre etager store og knapt 100 meter lange bygning. Siden vi var her for seks år siden, har man været i gang med at pudse væggene og lægge elkabler i de fleste rum, men det ser ud som om, projektet er strandet, for grafitmalere har udfoldet sig til den store guldmedalje. I en trækasse har de efterladt en masse af deres tomme spraydåser. I et af rummene har der boet en eller flere personer. Der er opstillet en interimistisk seng og et hjørne, hvor personen har lavet mad. Mure, gulve og tag er virkelig solidt bygget, når det har overlevet over 30 år som ruin.

Militært område

I bygningens nederste etage er vinduerne muret til, men man kan komme ind gennem en lille port. Der er strøelse og hestelort på gulvet! Det store åbne rum har sikkert fungeret som spisesal, men er nu blevet til hestestald. Det er vist et typisk albansk fænomen: Et projekt strander, fordi pengene slipper op. Beliggenheden er der ellers ikke noget at udsætte på.

Der ligger et militært område 100 meter herfra. En soldat bevogter indgangen. Vi går lidt rundt i terrænet og opdager en hel del af de kuppelformede betonbunkere, som den tidligere albanske leder Enver Hoxha i sin paranoia lod opføre 173.371 af. Målet var 221.143 stk. med 21.000 opført pr. år.

Bunkerne var beregnet til 2-3 personer og ligger typisk på steder med åbent terræn foran, indgang bagtil og skydeskår vendt mod den retning, hvor den forventede fjende skulle angribe. Det er en smule uhyggeligt at kigge ind i de sorte huller, selv om man godt ved de er tomme indeni.

Vi har for et stykke tid siden modtaget en sms med, om det er ok, hvis konen og sønnen er væk yderlige 40 minutter, men nu er der gået over to timer uden nyt fra dem, så vi tilbageblevne far og datter er temmelig bekymrede, for stierne er dårligt afmærkede.

Forladt ruin

Vi finder en større forladt ruin af en anden type bunker og med flere indgange og går derefter ind på det futuristiske hotel og køber en øl og sodavand.

Tiden snegler sig af sted, og konen og sønnen de har ikke svaret på de seneste tre sms'er.

Så endelig tre timer efter at de påbegyndte vandreturen, tikker en besked ind, at de er tilbage. Hurra! Alt er ok, men tiden løb fra dem samtidig med, at sms'er ikke nåede frem.

Vi står af bussen lidt før centrum og finder en souvenirbutik med fåre-

skind til under 100.- kr. og nogle meget smukke håndlavede køkkenredskaber i oliventræ.

Følgende dag må vi spendere formastelige 2,40 kr. hver på at tage bussen ud til det kæmpemæssige underjordiske bunkersystem »Bunk Art 1« på over 2685 kvadratmeter, med 106 kontorer i fem niveauer. Det blev opført i 1970'erne i dybeste hemmelighed, så eliten kunne komme i sikkerhed i tilfælde af atomkrig eller et større angreb på landet.

Diktatorens kontor

De første 30 meter ind i bunkeren vil jeg tro, at man passerer henved 10 døre af jern eller af 20 cm tyk beton. Der er rum med plancher om Albaniens besættelse af italienere og nazister, men det er perioden under kommuniststyret fra 1944 – 91, der fylder mest. Ideen med bunkeren opstod efter at Hoxha og den kommunistiske ledelse havde været på besøg i Nordkorea i 1964. Vi kommer ind i diktatorens kontor og hans soveværelse, som han aldrig overnattede i.

Disse rum er beklædt med en form for træplader, så de forekommer en smule mere hjemlige. Der er grusomme historier om tvangsarbejde og arbejdslejre samt omkring 6000 henrettelser i den periode, hvor regimet var ved magten. En fuldtudstyret teatersal med omkring 100 røde polstrede sæder og med balkoner er en særlig bizar oplevelse. Salen har formentlig aldrig været benyttet til det formål, den var tiltænkt. Der er rum med plancher med 1. maj møder, hvor folk går med store billeder af Mao og Stalin og andre revolutionære forbilleder.

Forseglet skrin

Det er tankevækkende at dele af den danske venstrefløj på den tid lovpriste styreformen i det lille land, men retfærdighedsvis skal det nævnes, at man ikke har haft kendskab til B-siden. Den bliver man meget klogere på efter et besøg i dette interessante museum. Vi er på besøg i Tiranas Blloku-kvarter, som var et lukket område for pøbelen, men hvor den kommunistiske ledelse boede. Hoxhas store mondæne villa er desværre lukket for offentligheden. Det er som et forseglet skrin, som man endnu ikke har bestemt sig for, hvad man skal stille op med. Lydisolerede rum.

Socialrealistiske plakater på væggene. Svømmebassin i kælderen med en hemmelig adgang til en bunker, hvor den albanske leder kunne søge tilflugt. I dag er Blloku stedet, hvor man går i byen med et utal af fancy cafeer og restauranter. Vi havde bestemt os for, at sønnen skulle have sin første øl på 20. etage på den roterende bar i »Sky Tower«, men også det sted er under ombygning.

Kunstmuseet med nogle store forherligende billeder af det arbejdende folk er lukket pga. ombygning og statuerne af Hoxha, Lenin m.fl. med brækkede arme og næser, der stod bag museet, er

I Bunkart 1 kan man få et kig ind i Enver Hoxhas private træbeklædte gemakker. I lokalet bag døren findes soveværelset (hvor han aldrig overnattede), og bagest hans private badeværelse.

I skovbrynet på toppen af Dajti-bjerget gemmer der sig en hel stribe af de kuppelformede små bunkere som der blev opført 173.371 af. Nu bliver mange anvendt som hønsehus, stald, bar, etc.

Velspillende Roma-orkester for fulde omdrejninger i Tirana centrum. Der må improviseres for at få penge i kassen. Der er ingen offentlige kr. at hente på kommunen eller andre steder.

væk. Området ved »pyramiden«, som skulle have været et mausoleum for diktatoren, er spærret af og ved at få en ordentlig overhaling. Man kan faktisk godt sige, at Tirana som et hele er under ombygning. Det, som kan bekymre, er om nogen har hånd i hanke med, hvad det skal ende med, for skyskrabere på +50 etager i en by der kun er halvanden gang Århus størrelse, fylder altså godt op i bybilledet.

Tirana har dog endnu sine hyggelige kvarterer med træer og grønne områder,

og steder, vi kommer forbi, er moderniseret efter vestlig målestok, men det er med garanti ikke her, man går ud og spiser med en månedsløn på godt 200.- euro om måneden. I de godt 13 år jeg har kendt byen, er den forvandlet fra at være støvet, nedslidt og provinsiel til nu, hvor der bygges og forandres i et tempo, som jeg aldrig har mødt nogen steder før. Måske findes der er samlet overordnet plan for denne bys fremtid om, hvordan det hele skal ende? Måske er det op til Vorherre, Allah og den